

Tarihi Dönemlere Ayırmak Şart mı?

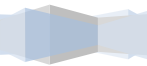
Jaques Le Goff, Çev. Ali Berktaş

İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2016,128 Sayfa, ISBN:9786053327936

Zafer SARAÇ*

Kronoloji ilmine göre geçmiş zamanın görünümünü değerlendirirsek, önemli tarihi olayların bir dönüm noktası olarak kendini gösterdiğini ve bu dönüm noktalarıyla tarihin bölümlere ayrıldığını gözlemleriz. Batılı tarih anlayışının kuramlarına göre şekillenen bu bölümlenme herkes için makul olmuş olacak ki bu duruma itiraz şöyle dursun eleştirilerin bile kısıtlı bir havzada kendisine yer bulduğunu söyleyebiliriz. Tarih ilmine metodolojik olarak yaklaşan bazı âlimler kitaplarında konuyu yer yer gündeme getirmiş olsa da konu genel kabullerin gölgesi altında kalmaktan kurtulamamıştır. Le Goff, kitabıyla bu gölgede kalmış konuyu tekrar gündeme taşıyor. Kitabın ismine bakarak değerlendirecek olursak, bir antitez oluşturma iddiasında olduğunu tahmin edebiliriz. Ama yazar önsözünde kendi ifadesiyle kitabın ne tez ne antitez ne de bir sentez olarak nitelendiriyor. Ona göre deneme mahiyetindeki eseri, uzun bir araştırmanın vardığı noktayı özetlemek için kaleme alınmış.

* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
zafersarac@hotmail.com

Le Goff küreselleşme kavramının tarihin değerlendirilmesi hususunda kendisini gösterdiğinden dem vurarak, tarihin küreselleştiği günümüzde tarih yazımında yeni bakış açılarının kazanılabilmesi için bu anlamdaki fikirlerin yenilenmesini düşünüyor. Araştırma alanının Ortaçağ olması, Marc Bloch'un Annales Ekolünün mensubu olması, biyografisinden yola çıkanların karşılaşmayı umdukları Ortaçağ odaklı tarihçi profiliyle uyuyor. Zaten anlatımında Ortaçağ ve Rönesans arasındaki ilişkileri fazlasıyla vurgulamasından, bunu algılayabiliyorsunuz. Tarihin dönemlere ayrılmasında Ortaçağ'dan yola çıkan Goff, geçmişin değerlendirilmesi üzerinde tarihinin özneliği ile şekillenen bu işlemi oldukça karmaşık bulur. Bu karmaşıklığın bam teline parmak basarak Ortaçağ Dünyasından elde etmiş olduğu bilgiler ile sonuca ulaşmaya çalışır.

Giriş kısmında fikir haritasını kabataslak bize sunduktan sonra, eski dönemlendirmelerin nasıl olduğunu belirtir. Bu konuda aklımızda somut bir şablon oluşması adına örnekler sunar. Bu dönemlendirmelerin dinsel kökenlerine ışık tutan Goff, zamanın küreselleştirilmesi çalışmalarıyla batının zamana hâkim olmak adına kendi zaman bölümlemesini dayattığını düşünür. Uzmanlık alanı açısından Ortaçağ kavramının tarihsel kökenine inerek, 17. Yüzyıl öncesi kullanımının yokluğunu kanıtlar. Ortaçağ kavramının tarihsel olarak geçirdiği evrimi, tarihin dönemlendirilmesinde gösterilen tarafsızlığa, dayanak olarak gösterir. Burada iki önemli nokta üzerinde duran Goff zamanın şekillenmesinde, Rönesans'ın merkezi Roma ve İtalya'yı önemli bir mevkie koyarken, Antikçağ ve Ortaçağ arasında belirgin bir kırılma noktasının olmadığından yakınır.

Tarihin dönemlere ayrılmasındaki eğitim faktörünün etkisini ayrı bir başlıkla sunması dikkate şayandır. Tarih eğitiminin dönemlerin oluşmasındaki etkisi anlatılırken, Avrupa'da tarih biliminin gelişimi detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bu tarihçe şekillenirken diğer kıtaların özellikle Şark'ın anlatımında kendisine yer bulamaması Goff'un merkez üssü batı olan tarihçiliğini kanıtlamaktadır. Tarih-eğitim ilişkisinin tarihsel köklerinden hareketle bu şekilde izah eden Goff, ikinci uzmanlık alanı Rönesans'a farklı bir başlıkla geçer. Rönesans'ın doğuşunu anlattığı bu kısımda dikkat çeken en önemli unsur, Annales okulunun meşhur temsilcileri Michelet ve Febvre gibi önemli tarihçilerden fazla iktibas yapmasıdır. Annales okulunun bir mensubu olarak fikirdaşlarının Rönesans görüşlerini, kendine dayanak yapar. Annales ekolüne göre yapmış olduğu bu Rönesans tasvirlerini, Jacop Burckhardt (1818-1897) isimli İsviçreli sanat tarihçisinin "İtalya'da Rönesans Uygarlığı" kitabını tanıtarak tamamlar.

Goff Rönesans'ın doğuşunu anlattığı bahsettiğimiz başlığın "Günümüzde Rönesans" başlığı izler. Günümüzde Rönesans dönemini inceleyen tarihçilerin fikirlerini bizlerle paylaşır. Ortaçağ-Rönesans ilişkisindeki bağlantı noktalarını bize Paul Oscar Kristeller, Eugenio Garin, Erwin Panowsky, Jean Delumeau gibi tarihçilerin eserini tanıtarak ve görüşleri hakkında detaylı malumat vererek sunar. Çok yönlü bakış açısını kazandırması, farklı yorumların getirdiği çelişkileri yüzeye çıkarması ve konuya açıklık kazandırması yönünden bu bölüm yazarın fikirlerine yataklık eder. Bu bölümün sonunda Rönesans'ın önemini bahsi geçen yazarlarla bildirmesine karşın, Rönesans'ın ayrı bir dönemi temsil etmediği, uzun bir Ortaçağ'ın son Rönesans'ı olduğu, görüşünü ortaya atar.

Goff, Ortaçağ'ın karanlık çağ haline gelmesini ayrı bir başlık altında ele almıştır. Rönesans'la beraber Ortaçağın itibarındaki azalma, aydınlanma çağı ile beraber Ortaçağ'a karanlık yaftasının yapışmasına neden olmuştur. Goff bu süreci dile getirirken birçok yerde Ortaçağ'ın itibarını iade eder. Antikçağla yapılan kıyaslamalar neticesinde, Ortaçağ'ın kendine has üstünlüklerini dile getirir. Skolâstik düşüncenin Hümanizmaya evrilmesi sürecinde ki düşünce adamlarının fikirlerini bizlerle paylaşması, Ortaçağ algımızı bilindik kalıpların dışına çıkmasına neden olmaktadır. Hristiyan teolojinin etkinliğinin zirvesindeyken, reform sonucu kilisenin yediği darbeye güç kaybına uğramasına kısaca değinilmiş olmasına karşın; Ortaçağ'ın sanatsal kompozisyonu, başka anlatıların aksine ön plana

çıkarılmıştır. Özellikle edebiyat, resim, müzik alanındaki eserlere örnek verilerek, Rönesans'a nazire yapılcasına sunulmuştur. Ortaçağ'ın iyi yönleriyle beraber, engizisyon ve cadılık gibi kötü yönlerine de temas edilerek, toplumda bıraktığı kara lekeler üzerinde durulmuştur. Ortaçağ-Rönesans kıyaslarıyla beraber sadede gelirken, tarihin dönemlendirilmesine ilişkin kopuşlara az rastlandığı sonucuna varılmıştır.

Goff bütün bu anlattıklarından sonra kavramsallaştırdığı "Uzun Ortaçağ" isimli kısımla kitabına devam etmiştir. Bu kısımda, Ortaçağ ile Rönesans arasındaki sürekliliği incelemeye devam etmiştir. Avrupa'da meydana gelen ekonomik değişimler üzerinde dururken, yeni durumun Avrupa düşüncesi üzerindeki yansımalarını değerlendirmiştir. Özellikle beslenme alışkanlıkları üzerinde durularak, Avrupa'nın atlattığı kıtlık badireleri Fernard Braudel'in çalışmalarından örneklenmek üzere, Ortaçağ-Rönesans sürekliliğine kanıt olarak sunulmuştur. Sunulan kanıtlar bu kadarla da kalmamış, Avrupa'nın sosyo-kültürel dünyası içinde yapılan gezintilerle, süreklilik düşüncesi pekiştirilmiştir. Ayrıca Goff "Uzun Ortaçağ" anlatısının sonuna doğru, kendi dönemlendirme önerisini sunar. Ona göre birden fazla Rönesans'ı bünyesinde barındıran Uzun Ortaçağ'ın sonu, 18. Yüzyılın ortalarına tekabül etmektedir. Uzun Ortaçağ ve modern zamanlar ayrımına ise Sanayi Devrimi'ni kırılma noktası olarak yerleştirir. Uzun Ortaçağ'ı modern zamanlardan ayıran özelliklerle bu bölümü de sonlandırır.

Sonuç olarak Goff, dönemlendirme hususunda yazmış olduğu bu denemesiyle hükmetmeye çalıştığı zamanın bir unsuru olan insanın zamanın bölünmesindeki etkisine dikkat çekmiştir. Dönemlendirmeye şekil kazandıran bu üslubun oluşmasında etkili olan ölçütlerin neler olduğunu, bu sürecin nasıl işlediğini belirtirken, kendi kuramını da sunmaktadır. Dönemlendirmede uzun dönemin süreklilik arz ettiğine sık sık vurgu yaparak, kopuş ve kesinti birleşimlerinin olduğunu savunur. Dönemlendirmenin sınırları çizili uygarlık alanlarına uygulanması şeklinde muhafazasına inanmakla beraber, tarihsel süreç bağlamında farklı kültür bölgeleri arasında bağlantı kurulması işini küresel tarihe devreder. Bu bağlamda tarih açısından küreselleşme aynileşme değildir. Ama topluluklar arasında iletişim söz konusudur. Bu nedenle dönemlendirmenin günümüz tarihçileri için oldukça önemli olduğunu düşünür. Kendisi kitabın başında eseri özet olarak nitelendirse de özetin dışına çıkan zengin bir içerikle karşılaştığımız aşikârdır. Özellikle konusunda ihtisas sahibi uzman tarihçilerin yorumlarını, yaşadıkları dönemleri temel alarak karşılaştırması, her başlık altında okuyucuyu çok yönlü bir bakış açısına kavuşturmaktadır. Tarihe yapılan bu tip metodolojik eleştiriler tarihçinin ufkunu genişletmesi açısından oldukça önemlidir.

